

MICHAEL SHERIDAN

DE RODE KEIZER

De biografie van Xi Jinping

vertaald door Fred Hendriks en René van Veen

ALFABET UITGEVERS

2024

Proloog

Drakenlijnen

Het standbeeld is gehouwen uit graniet dat in het hart van China werd gewonnen. Het stelt een man voor die erbij zit als een klassieke wijsgeer die zijn kennis verspreidt. Het beeld staat op een grote heuvel en is van verre zichtbaar. Pelgrims beklimmen meer dan honderd treden om het eer te bewijzen, in de gaten gehouden door bewakers en camera's. Het monument is grootser dan de graftomben van de Ming-keizers.

Op de sokkel waarin zijn as rust vermeldt een gouden inscriptie zijn geboorte- en sterfdatum. Hij werd in 1913 hier vlakbij op het platteland geboren en overleed in Beijing in 2002. Zijn naam was Xi Zhongxun en hij was de vader van de man die in het begin van de eenentwintigste eeuw de opperste leider van China zou worden.

Zijn zoon, Xi Jinping, was slechts een middelbare functionaris toen de leiders van de Communistische Partij Xi Zhongxuns begrafenis bezochten. De oude revolutionair werd gecremeerd en zijn as werd bewaard op de Babaoshan-begraafplaats in de hoofdstad, waar de partij haar helden vereert.

Drie jaar later bracht zijn zoon de grafurn naar de provincie Shaanxi, het stamgebied van zijn familie. De lokale bestuurders begonnen te bouwen aan een gedenkteken voor de eeuwigheid. Ze sloopten huizen, verjoegen boeren van hun erf, egaliseerden

de grond en legden wegen aan. Ploegen arbeiders renoveerden de woning van de Xi-clan en een museum dat aan de stamvader was gewijd.

Volgens de oude feng shui-traditie moet de plek van een graf-tombe zowel de overledenen als hun nakomelingen voorspoed brengen. Maar Xi Zhongxun was zijn leven lang een atheïst en een revolutionaire communist geweest. De partij die hij diende minachtte bijgeloof.

Mao Zedong, de stichter van het moderne China, had te kennen gegeven dat hij na zijn dood slechts een eenvoudige begrafenissen wilde, maar zijn wens werd genegeerd door zijn kameraden, die zijn lichaam balsemden en tentoonstelden in een grandioos mausoleum tegenover de Poort van de Hemelse Vrede in het centrum van Beijing, waar nog altijd mensen in lange rijen staan om het te bezoeken.

De as van Deng Xiaoping, die het maoïstische China hervormde, werd vanuit een militair vliegtuig over de Oost-Chinese Zee uitgestrooid. Hij heeft geen graftombe.

Xi Jinping is anders. Hij is geen kameraad, hij is een keizer. En keizers moeten een dynastie hebben. Terwijl Xi binnen de Chinese elite carrière maakte totdat hij in 2012 de macht greep, bouwden zwoegende arbeiders aan een gedenkteken voor zijn vader. Drie jaar later stond er een tempel die een keizerlijke dynastie waardig was. Alleen de heersers van Noord-Korea hadden iets vergelijkbaars. Xi beloonde de plaatselijke communistische chef voor zijn inspanningen met een positie in de hoogste echelons van de partij.

Op een bepaald niveau is de cultus van de Xi-dynastie slechts een uitvergroete versie van gebruikelijke autoritaire praktijken. Schoolkinderen staan in het gelid patriottische liederen te zingen voor het welwillende standbeeld van de oude man. Soldaten springen in de houding en presenteren hun geweer. Busladingen

delegaties en commissies beklimmen de treden om naar wijdlou-
pige toespraken te luisteren. De gidsen wijzen eerbiedig op een
spreuk die in steen is gebeiteld: 'De belangen van de partij staan
voorop.'

Maar deze cultus is vreemder. De belangen van de partij staan
niet voorop. De privileges van een paar families wel, en met name
die van de leidende clan. Wie de levensloop van Xi Jinping in
ogenschouw neemt, ziet de verbluffende transformatie van Chi-
na van een arme agrarische samenleving tot een geavanceerde
moderne staat. Het is een natie die ruimtesondes kan lanceren,
vaccins maken, cyberoorlogen voeren, hogesnelheidstreinen laten
rijden en nieuwe steden bouwen; en dat alles met een bevolking
die beter opgeleid, gevoed en verzorgd is dan ooit eerder in haar
beschreven geschiedenis. Het land zou zijn keizers ontgroeid
moeten zijn, maar dat is niet het geval.

Het merkwaardige gigantische gedenkteken ligt vlak bij een
onzichtbare drakenlijn, zeggen taoïstische geleerden en feng
shui-experts. Deze lijn loopt van de zee tot aan het Qinlingge-
bergte, die een barrière vormt tussen het noorden en het zuiden
van China en bekendstaat als de 'Drakenader' van het land. Vanaf
het schimmige tijdperk van de eerste keizer geloofden Chinese
vorsten dat hun aardse macht verbonden was met natuurkrach-
ten. Men zegt dat een drakenlijn niet verbroken mag worden
omdat een dynastie dan zal vallen.

En het blijkt dat Xi Jinping keer op keer zijn plichten als heer-
ser van 1,4 miljard mensen heeft verzaakt door de vernietiging
te gelasten van gebouwen die de perfectie van de Qinling-keten
verstoren: zijn slippendragers hebben kleine lieden uit hun huis
verdreven en hun woningen gesloopt om een gebied rondom het
gedenkteken vrij te maken – en dat alles zogenaamd onder de
noemer van natuurbeheer.

Dat vertelt ons iets belangrijks: Xi Jinping is de heerser van een modern land, maar heeft een zeer, zeer oude geest.

China, 1953

Xi Jinping werd geboren tijdens de nasleep van de Chinese Revolutie. Op zijn geboortedag, 15 juni 1953, wapperden rode vlaggen boven Beijing, de hoofdstad van de keizers. Hoge gebouwen verzezen op de ruïnes van de omsloten wooncomplexen. Rivieren van fietsers overspoelden de brede straten, op weg naar ministeries en fabrieken. De communisten regeerden vanuit paviljoens waar ooit dichters met concubines flirtten. Ze noemden hun staat 'Nieuw China'.

Toch zou Xi ook revolutionaire tijden meemaken. Hij groeide op in een periode van chaos, waarin de partij zich tegen zichzelf keerde. Hij werd volwassen toen China de deuren naar hervormingen opende. Hij beleefde de ondergang van liberale ideeën en was loyaal aan de dictatuur. De overwinning daarvan was een zegen voor hem. Later vestigde hij zijn eigen eenmanscultus. Ook dat was een breuk met het verleden.

Er bestaan een paar foto's van Xi als kind. Hij was de zoon van communistische kaderleden die behoorden tot het partijapparaat en waren opgeleid voor bestuursfuncties. Ze hadden een beschutte voorkeurspositie, afgeschermd door een muur van partijdiscipline en geheimhouding. Niemand sprak met mensen buiten de eigen kring. Het persoonlijke deed nauwelijks ter zake; het politieke ging voor alles. Dit was de manier waarop hij zijn leven zou leiden.

Wie halverwege de twintigste eeuw in China werd geboren, maakte deel uit van het allergrootste experiment in menselijk gedrag in de geschiedenis. Later in zijn leven gaf Xi hoog op van het verleden van zijn staat, 'een beschaving die bijna vijfduizend jaar overspant', met 'een veelvoud aan gloriezaden'. Op de dag van zijn geboorte leek die staat volkomen aan diggelen te liggen.

In de negentiende eeuw viel het Chinese Rijk uiteen. De laatste dynastie behoorde tot de oorlogszuchtige Mantsjoes, een volk dat de meeste Chinezen, die zelf tot de etnische Han-groep behoorden, als buitenlanders beschouwden. De dynastie verloor het 'mandaat van de hemel' na een stortvloed aan buitenlandse nederlagen en binnenlandse opstanden. Miljoenen kwamen om het leven. Hervormingen mislukten. De laatste keizer trad in 1912 af, waarna China een republiek werd. Ook die verviel tot chaos.

In 1921 richtte een groep revolutionairen de Communistische Partij op om hun eigen verarmde land te bezielen met de geest van het bolsjewistische Rusland. Er brak een burgeroorlog uit tussen de communisten en de oude krachten van grootgrondbezit en kapitaal. Toen viel Japan China binnen, die een gemeenschappelijke vijand vormde. Maar na de nederlaag van de Japanners werd de burgeroorlog hervat. De communisten wonnen, en hun vijanden, bekend als de nationalisten of de Kuomintang, vluchtten als ballingen naar het eiland Taiwan. In 1949 trok Mao Zedong met het Rode Leger Beijing binnen en stichtte een 'volksrepubliek'. Een van zijn adjudanten was het gestaalde kaderlid Xi Zhongxun.

De nieuwe heersers namen hun intrek in de paleizen die door hun keizerlijke voorgangers waren gebouwd. Memoires en romans getuigen van het gevoel van ontheemding dat de mannen en vrouwen overviel, die immers gewend waren aan veldcampagnes, geforceerde marsen en grotwoningen. Hun gezinsleven verliep zelden soepel. Ze worstelden met gruwelen, drugs en nachtmerries. Maar kinderen brachten nieuw leven, en de revo-

lutionairen kregen er veel. Xi Zhongxun had zeven kinderen uit twee huwelijken.

Zijn zesde kind, Xi Jinping, werd geboren in een tijd waarin miljoenen Chinezen hoop en mogelijkheden zagen. Idealistische professionals kwamen weer naar huis om het nieuwe land op te bouwen. Een van hen was Li Zhisui, een dokter die terugkeerde uit de Verenigde Staten en de lijfarts van Mao werd. Al snel ontdekte hij dat het leven van de leiders schuilging onder een 'dikke mist'. Dr. Li kende Xi Zhongxun goed. Mao vertrouwde zijn oude strijdmakker Xi allerlei geheimen toe: rivaliteiten, psychische inzinkingen en crises onder hun kameraden. Xi leek veilig.

De communisten schoven niet alle tradities terzijde. Jinping werd geboren in het jaar van de waterslang, wat zou duiden op een slimme, sociabele maar emotionele persoonlijkheid. Mensen die onder dit astrologische teken ter wereld komen, maken grote kans om de top te bereiken omdat ze de gave bezitten om op het juiste moment op de juiste plek te zijn. De gelukskleur van de baby is geel, de kleur van koningen. Zijn geluksgetallen zijn nul en vijf. Al deze details werden zorgvuldig door het gezin opgemerkt.

Baby's werden op de traditionele manier ingebakerd en gevoed. Het was gebruikelijk dat moeders na de geboorte van hun kind dertig dagen het bed hielden. Ze mochten niet naar buiten, uit angst een verkoudheid of infectie op te lopen. Ze konden zelfs niet hun tanden poetsen of een bad nemen, maar werden met een washandje gewassen. Deze praktijk stond al vermeld in het tweeduizend jaar oude *Boek der Veranderingen*, de *I Ching*. Deze praktijk stond bekend als 'de zitmaand' oftewel *zuo yuezi*.

De naam van Xi's moeder was Qi Xin. Ten tijde van Xi's geboorte was zij een gezonde vrouw van eind twintig. Het gezin had bedienden, dus ze hoefde alleen maar te vragen om eten dat het

welzijn van een kersverse moeder bevorderde, zoals een bouillon van varkenspoten en pinda's of een vetrijke karpersoep, die de aanmaak van moedermelk zou stimuleren. Nieuwe moeders hielden zich aan een streng dieet dat hielp om hun lichamelijke yin en yang te herstellen. Ze aten geen rauwe groenten of fruit en dronken geen koffie of koud water. Alleen warm of lauw water was toegestaan.

Baby's werden aan een streng regime onderworpen. Zo mochten ze niet te veel geknuffeld worden. Een moeder nam haar kind in de armen om het te voeden, maar haar ouders moedigen haar aan het kind alleen in zijn wieg te laten liggen. Artsen zeiden dat de gewrichten van een pasgeboren baby zwak waren en adviseerden dan ook om de ledematen te masseren. In het algemeen vonden ze het niet goed dat een kind te afhankelijk werd gemaakt. Kind en moeder werden gescheiden en sliepen vaak zelfs apart, terwijl waakzame aangetrouwde familieleden klaarstonden om een huilend kind te sussen.

De dertigste dag na de geboorte was een dag van geschenken en feest. Goede communisten brachten geen taoïstische offers aan de goden, maar sommige dingen veranderden niet. Goedhartige verwanten gaven jongens een oneven aantal roodgeschilderde eieren, die elk voorspoedige harmonie symboliseerden, en gember en geld in rode enveloppen. Een diep, stilzwijgend inzicht lag ten grondslag aan het dertigdagenregime en de feestelijke afsluiting van die periode, een inzicht dat geworteld was in duizenden jaren van harde werkelijkheid. Het betekende dat moeder en kind het hadden overleefd.

In 1953 was China een zeer oude beschaving maar een zeer jong land. De communisten beschouwden zich als de wegbe-reiders van een nieuwe manier van leven. Hun vijanden waren het kapitalisme en de ultieme belichaming ervan, de Verenigde Staten. De communisten maakten van China een revolutionaire

staat die zich tegen de vs keerde en twee decennia lang voor een zelfingenomen vorm van isolement koos. Mao sprak retorisch over het verspreiden van het communisme in landen die toen bekendstonden als de 'Derde Wereld' – een term die een jaar daarvoor door een Franse academicus was gemunt. In de praktijk keerde China zich naar binnen, zoals het ook onder voorgaande dynastieën had gedaan.

Met zijn keuze voor staatscontrole en autarkie maakte Mao een einde aan anderhalve eeuw van handel over de Grote Oceaan, de zogeheten China-handel. Die was begonnen met de reis van de *Empress of China*, een Amerikaans koopvaardijchip dat in 1784 met een lading ginseng en zilverdollars van New York naar Guangzhou voer en terugkeerde met thee, zijde en porselein.

De vs hadden nooit meer omgekeken. Hun betrekkingen met China ontwikkelden zich voorspoedig en verdiepten zich. Tot de exportproducten behoorden ook godsdienst en constitutionele ideeën, gruwelen voor de troon maar opium voor Chinese hervormers. In de loop van de negentiende eeuw groeiden de twee landen steeds meer naar elkaar toe. Chinese migranten overspoelden de Amerikaanse Westkust en bouwden hun eigen verhalen van ontbering en veerkracht. Missionarissen en onderwijzers reisden in tegenovergestelde richting en evangeliseerden zonder veel besef te hebben van het verwoestende effect van vreemde doctrines op een broze sociale orde.

De Amerikaanse verwevenheid met China had veel strengen. Schrijvers als Pearl S. Buck romantiseerden de strijd van de Chinese boeren, militairen trainden republikeinse legers, bankiers financierden de economische voorspoed en Shanghai danste op jazzmuziek. De roes die de ontmoeting teweegbracht, werd samengevat in het alledaagse Chinese woord voor Amerika: *Meiguo*, het mooie land.

Mao maakte aan dat alles een eind. Hij wendde zich tot de Sovjet-Unie voor materiële hulp, politieke theorieën en een streng economisch beleid. Hij schopte de westerlingen eruit, verklaarde het kapitalisme de oorlog en citeerde Marx om zijn kameraden eraan te herinneren dat religie opium van het volk was. Spoedig stredden China en de vs tegen elkaar in Korea en bakkeleiden ze over Tibet en Taiwan, waar de Verenigde Staten het gevluchte regime van Chiang Kai-shek in het zadel hielden. De liefde was voorbij. De vs moesten zich een vraag stellen die hun politiek nog jaren zou vergiftigen: wie had China verloren?

Terwijl baby Jinping in zijn wieg lag, trok het Volksbevrijdingsleger zich terug uit zijn laatste grote landoorlog in moderne tijden. Op 27 juli 1953 werd een akkoord getekend om een einde te maken aan de Koreaanse Oorlog, een wapenstilstand, geen vredesverdrag. De partijen waren China, Noord-Korea, het opperbevel van de Verenigde Naties in Zuid-Korea en de Verenigde Staten. Het resultaat was een felbevochten gelijkspel: een scheidslijn langs de achtendertigste breedtegraad die nog steeds als zodanig functioneert.

Wat China aan de oorlog overhield was een bufferstaat onder veilige totalitaire controle. Tienduizenden Chinese 'vrijwilligers' waren gesneuveld in menselijke aanvalsgolven tegen Amerikaanse, Zuid-Koreaanse en geallieerde troepen. Hoewel China tot een wapenstilstand was gedwongen, werden de overlevenden thuis geëerd als veteranen uit 'de oorlog om Amerika te weerstaan en Korea te ondersteunen'. Mao gaf niets om de grote hoeveelheden slachtoffers, onder wie zijn oudste zoon, Mao Anying.

Buiten China betrad een groot deel van de wereld de zonnige hooglanden van de jaren vijftig in een periode van vrede en herstel na de Tweede Wereldoorlog. Maar de bolwerken van een nieuwe Koude Oorlog verrezen. Op 5 september wezen de Verenigde Naties een voorstel van Moskou om de Volksrepubliek

China toe te laten af, waardoor Taiwan zijn zetel tot aan een stemming in de Algemene Vergadering in 1971 kon behouden.

In Europa ontwikkelde zich een broze vrede tussen de Sovjet-Unie en het Westen, terwijl in Afrika voorzichtig een 'wind van verandering' begon op te steken. De jonge koningin Elizabeth II werd op 2 juni in Londen gekroond en gaf haar stempel van goedkeuring aan de Britse overgang van imperium naar gemeenbest. Het tijdperk van het kolonialisme liep op zijn laatste benen.

In China hielp Xi Zhongxun Mao het eerste 'Vijfjarenplan' te ontwikkelen, waarmee China zich verplichtte tot een ontwikkeling in Sovjetstijl onder leiding van de staat. Het was een tijd van grote beslissingen. De leider zette zijn 'algemene lijn' uit, een theoretisch kader voor de Volksrepubliek. Die stelde dat het socialisme zou regeren en de 'bourgeois' democratie verleden tijd was. Mao dulde geen tegenspraak.

Het was een ontzagwekkende taak. China moest aansluiting vinden bij de moderne wereld. Als gevolg van omkoping en bijgeloof was het rijk verrot en niet in staat geweest de wetenschappelijke vooruitgang van de negentiende eeuw bij te benen. De twintigste eeuw bracht een golf aan technologie, handel en culturele experimenten, maar kende ook oorlog, hongersnood, epidemieën, armoede en massa-emigratie. Xi Jinping stelde het later als volgt: 'China was gereduceerd tot een semifeedale en semikoloniale samenleving toen intimidatie door buitenlandse mogendheden en herhaaldelijke oorlogen het land verscheurden en het Chinese volk in een ravijn van reusachtig leed stortten.'

Mao had China op een radicaal ander pad gezet, en een tweede aardverschuiving volgde in de late jaren zeventig, toen zijn opvolgers besloten China 'te hervormen en open te stellen' voor de wijdere wereld. Het was de lotsbestemming van Xi Jinping om een derde transformatie te verwezenlijken, van het tijdperk van globalisering naar een 'nieuwe wereldorde' van autoritaire

staten. Hij zei, terecht, dat dit strookte met de partijgeschiedenis en de traditie. Maar dat lag nog ver in de toekomst.

De winnaars van de burgeroorlog gingen in moderne behuizingen wonen, met stromend water, licht en verwarming. In de begindagen voelden ze zich nog verbonden met de massa. Het was nog niet zo lang geleden dat de revolutionairen zelf in grotten hadden gewoond, op ezels hadden rondgereisd, onder stapels versleten dekens hadden geslapen en zanderige rijst of kaal platbrood hadden gegeten. Weerstandsvermogen zat in de botten van de Chinese boer, zei Mao. De revolutie moest van hen leren.

In vergelijking met het ter ziele gegane keizerlijke hof leefden de gezinnen van de nieuwe orde in 1953 eenvoudig maar goed. Ze hadden de beste medische zorg, die in Chinese steden in hoog tempo beter werd. Ze konden vers eten en consumentengoederen kopen. Hun kinderen hadden verzorgers en gingen naar goedgeorganiseerde scholen, die voor de hoogste echelons gereserveerd waren. Maar buiten het kordon van de speciale beveiligingstroepen onderging de massa een ander lot.

Na de troonsafstand van de laatste keizer Pu Yi in 1912 ontspoon zich een machtsstrijd tussen 'krijgsheren', die voortdurend met elkaar in gevecht waren. Sindsdien had het Chinese volk drie decennia vol conflicten doorstaan. Tientallen miljoenen waren gestorven. Tussen 1937, toen een grootschalige oorlog met Japan uitbrak, en 1949, toen Mao Beijing binnenreed, was de industriële productie van het land bijna gehalveerd. Hoewel China een grote landbouwnatie was, produceerde het nauwelijks genoeg voedsel om zichzelf te voeden, zodat de mensen stierven van de honger.

Door de gevechten was een groot deel van het spoorwegennet vernietigd, waarvan de aanleg was gefinancierd met buitenlandse schulden. Inflatie had het binnenlandse financiële systeem verwoest. Er had een gigantische uitstroom van kapitaal en

bedrijfsmiddelen naar Taiwan en de Britse kolonie Hongkong plaatsgevonden – in sommige gevallen zelfs hele fabrieken. Veel talent vertrok naar het buitenland, zoals ondernemers, wetenschappers, bestuurders en buitenlanders. De omvang van de taak kwam aan het licht toen Mao in juni 1953 een volkstelling liet houden. Daaruit bleek dat China meer dan 582 miljoen inwoners telde. Dat was ruim 100 miljoen meer dan de algemeen aanvaarde schattingen van die tijd: de vluchtelingen vormden slechts een demografische voetnoot.

Een van de hinderpalen voor vooruitgang was de lage scho­lingsgraad van de meeste mensen. De geschreven Chinese taal was duizenden jaren het bolwerk van een bevoorrechte geleerde elite geweest. Ten tijde van de laatste keizer kon slechts één op de vijftig vrouwen in China lezen en schrijven. Toen de communisten een halve eeuw later aan de macht kwamen, was 90 procent van de bevolking ongeletterd en communiceerde in dialecten.

Intussen had de oude vijand Japan een proces van industrialisatie ondergaan, een eenvoudig schrift ontwikkeld en massaonderwijs mogelijk gemaakt. Het was een ontwikkelde mogendheid geworden. Zelfs na zijn nederlaag in 1945 school Japan onder de Amerikaanse atoomparaplu terwijl het zijn economie en zijn gebombardeerde steden opnieuw opbouwde. Met het opbloeien van zijn naoorlogse samenleving gaf Japan de rest van Azië een lesje in veerkracht.

Veel Chinezen leefden daarentegen in een waas. De ouderen hadden hun heilige en eerbiedwaardige zekerheden zien verdwijnen. Mensen van middelbare leeftijd hadden de grootste moeite om te overleven – volgens de volkstelling van 1953 was de gemiddelde levensverwachting lager dan vierenveertig jaar. De jongeren kregen te horen dat er een nieuwe dageraad was aangebroken. Het was de taak van de communisten om hen ervan te overtuigen dat de opbouw van het socialisme werkte.